

3- CEDAW-STYK 7. Dönem Gölge Raporu

**Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulunun
BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması
Komitesi'ne Sunduđu 7. Periyodik Dönem Gölge Raporu**

**64. CEDAW Oturumuna sunulmak üzere
Temmuz, 2016**

Türkiye - CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu tarafından hazırlanmıştır.

RAPOR ALT BAŐLİKLARI

Giriş.....	4
Yasal Düzenlemeler	5
Kalıp Yargılar ve Zararlı Uygulamalar.....	7
Siyasi ve Kamu Yaşamına Katılım ve Geçici �zel �nlemler	10
İstihdam	13
Eğitim.....	17
Şiddet.....	21
Kırsal Alanda Kadın	28
Mülteci, Sığınmacı ve ülkesinde Yerinden Edilmiş Kadınlar.....	31

Giriş

Cedaw Sivil Toplum Yürütme Kurulu tarafından hazırlanan bu Gölge Rapor¹ Türkiye’de kadınların yaşadığı ayrımcılıklara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Kadınların yaşadığı ayrımcılık biçimleri sekiz başlık altında incelenmiştir: yasal düzenlemeler, kalıp yargılar ve zararlı uygulamalar, siyasi ve kamu yaşamına katılım ve geçici özel önlemler, istihdam, eğitim, şiddet, kırsal alanda kadın ve mülteci, sığınmacı ve ülkesinde yerinden edilmiş kadınlar.

Devletin CEDAW sürecine olan bağlılığı ve bağımsız kadın STK’ler ile olan ilişkisi bu dönemde de sınırlı olmuştur. Her ne kadar ulusal mekanizma (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, KSGM) 16 Aralık 2013’te STK temsilcileri ile bir danışma toplantısı düzenlemiş olsa da, STK’lerin görüşleri ülke raporuna asgari düzeyde yansıtılmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), KSGM ve kadın STK’ler arasındaki diyalog sınırlı ve zoraki olmaya devam etmektedir. Her ne kadar kadın STK’ler hükümet organlarından süreç öncesinde ve süreç boyunca randevu talep etmişlerse de, bu taleplerine herhangi bir yanıt almamışlardır.

Ayrıca ulusal mekanizma KSGM, kadınları ve kadın haklarını güçlendirme odaklı değil, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı genel müdürlüklerden biri olarak hizmet vermektedir. Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı 2013 yılından bu yana onaylanmayı beklemektedir ve KSGM’nin kadınları güçlendirmeye yönelik tüm faaliyetleri, birey olarak değil aile üzerinden tanımlanan kadınlara odaklanmaktadır. Kaldı ki KSGM tarafından özellikle kamu personeline dönük yürütülen farkındalık programları artık toplumsal cinsiyet eşitliği modülünü içermemektedir.

Sonuç olarak Türkiye’nin 7. Periyodik Gözden Geçirilme kapsamında CEDAW Komitesi tarafından yöneltilen sorulara verdiği yanıtlar birbiriyle çelişmektedir ve CEDAW Komitesi’nin sorularını saptırma eğilimindedir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye pek çok soruya, özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve cinsellik eğitimiyle ilgili sorulara yanıt vermekten kaçınmıştır. Son olarak devlet raporu hem LGBTİ ve engelli kadınlar odaklı hem de tüm alanlarda cinsiyete göre ayrıştırılmış veri yetersizliğinin Türkiye’de kronik bir sorun olduğunu göstermektedir.

1 Yürütme Kurulu, kadın ve LGBTİ haklarını geliştirmek ve korumak için bölgesel ve ulusal olarak çalışan 13 bağımsız ve toplumsal cinsiyet odaklı kadın ve LGBTİ örgütlerinden oluşmaktadır. Ancak, Kurul bu raporu diğer birçok kadın hakları kuruluşu ile işbirliği içinde hazırlamıştır.

Türkiye’de kadınları birey olarak gören bir siyasi iradenin bulunmaması, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın önündeki önemli bir engeldir. Bu zamana dek kadın odaklı politikaların yetersizliği önemli bir sorun iken şimdi kadın haklarına yönelik muhafazakar/köktenci bakış açısı, genel olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin politikalarını, özel olarak Türkiye’nin CEDAW Komitesi’ne verdiği yanıtları şekillendirmektedir. Meseleler etkin strateji ve politika geliştirmekten ziyade aile odaklı kısa dönemli projeler şeklinde ele alınmaktadır.

LGBTİ ve kadın hakları örgütleri Türkiye’nin demokratikleşme çabalarında insan hakları meselelerini izleyerek, belgeleyerek ve raporlaştırarak çok önemli bir rol oynamakta, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde bir dayanışma ortamı yaratmak için fazlasıyla emek harcamaktadır. Ancak sivil toplum alanı, kadın hakları savunucuları için git gide ve artan bir oranda daralmaktadır. Sonuç olarak bizler, hükümet güdümlü/hükümet eliyle kurulan STK’lerin (GONGO) mantar gibi çoğalması nedeniyle, kadın hakları alanında önemli bir engellenme ve geri gitmeyle karşı karşıyayız.

Bu raporda ele alınan konular, raporun kapsadığı tüm başlıkları etkileyen devlet şiddeti göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Kadınlar, terörle mücadele maskesi altında uygulanan ve baskı, şiddet ve sivil ölümlere yol açan yasadışı “olağanüstü hal tipi uygulamalardan” ciddi bir biçimde etkilenmektedir. İç Güvenlik Yasası insanların –özellikle kadınların– toplanma, savunuculuk, konuşma ve örgütlenme özgürlükleri dahil, temel insan haklarını kullanmaktan alıkoyarak devlet şiddetini meşrulaştıran bir alan sağlamaktadır. Ancak, bağımsız kadın hareketi şiddetsiz bir ortam ve barış için ısrarcı olmaya devam edecektir.

YASAL DÜZENLEMELER

Komite 2010’da Ceza Kanunu ve Medeni Kanun’daki ayrımcılık içeren hükümlerin kaldırılmaması ve değiştirilmemesi nedeniyle Sözleşme’nin tam anlamıyla uygulanamadığı endişesini belirtmiştir.

Komite ayrıca 7. Periyodik Gözden Geçirilme kapsamında yasal düzenlemelere ilişkin talep ve endişelerini dile getirmiştir.

Bu noktada Ayrımcılık Yasası ile ilgili bir gelişmenin ya da yasal düzenlemenin olmadığı özellikle altı çizilmelidir.

Ceza Kanunu'nda bu güne kadar kadın örgütlerinin istediği temel değişiklikler (ör: "ensest" ve "namus" düzenlemesi gibi) halen yapılmamıştır. 2014 yılında, kendi içinde de tutarsız bir düzenleme ile bazı cinsel suçlarda cezalar ağırlaştırılmış ve aşağıdaki negatif değişiklikler yapılmıştır:

- Kadınlara tecavüz sırasında uygulanan fiziksel şiddet konusunda ceza indirimi.
- 15-18 yaşlarındaki gençler arasındaki cinsel ilişkiye dair cezaların artırılması ve flörtün engellenmeye çalışılması.
- Çocuklara yönelik işlenen cinsel suçlarda "istismar" yerine "taciz" kavramının kullanılması yoluyla verilecek cezanın indirilmesi.
- Cinsel suçlarda sadece maddi delillere dayandırılarak değerlendirme yapıp ruhsal zedelenmenin kapsamdan çıkarılması.

Eylem Talepleri

Yasalar ve mevzuat, Türkiye tarafından imzalanan CEDAW ve "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev içi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" (İstanbul Sözleşmesi) gibi uluslararası anlaşmalara uygun hale getirilmelidir.

Anayasa:

- Toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan yeni bir Anayasa yapılmalıdır.
- "Cinsel yönelim" ve "cinsiyet kimliği" terimleri, eşitlikle ilgili anayasa hükümlerine ve nefret suçları düzenlemesine dahil edilmelidir.

Medeni Kanun:

- 17 olan yasal evlilik yaşı (anne-babanın onayıyla hakim kararı sonucunda 16'ya düşürülebilmektedir) 18'e çıkarılmalıdır.
- Evlilikte edinilen mülkiyet hakkının, 2002'den itibaren değil, evlilik birliğinin kurulduğu günden itibaren geçerli olacağı şekilde Medeni Yasa değiştirilmelidir.
- Kadınların evlenmeden önceki soyadlarını kocalarının soyadı olmadan tek başına kullanma hakkı olmalıdır.

Ceza Kanunu:

Türkiye Ceza Kanunu'nun kadın örgütlerinin talep ettiği maddeleri değiştirilmeli ve yanlış uygulamalara neden olabilecek yukarıda belirtilen ifadeler, ilgili yasa maddelerinden çıkarılmalıdır.

Sonuç olarak, bu yasalara dayalı uygulamalar kadınları ve özellikle erken ve/veya zorla evlendirilen kız çocuklarını olumsuz etkilemekte olup, sistematik ve çok boyutlu ayrımcılığa ve şiddete maruz bırakılmalarına sebep olmaktadır.

KALIP YARGILAR VE ZARARLI UYGULAMALAR

İlgili Maddeler: 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12/1, 13(c), 14 ve 16

“Nüfus planlamasıymış, doğum kontrolüymüş, Müslüman aile böyle bir anlayış içinde olamaz... Çalışıyorum diye annelikten imtina eden bir kadın aslında kadınlığını inkar ediyor demektir... Anneliği reddeden, evini çevirmekten imtina eden bir kadın iş hayatında ne kadar başarılı olursa olsun eksiktir, yarımır.” Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, 2016.²

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2015 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'na göre Türkiye, 145 ülke arasında 130. sıradadır.³ Türkiye'nin sıralaması son 10 yıl içinde 120-129 arasında gidip gelmektedir. Bu durum, bir taraftan, ataerkil tutum ve davranışların, kökleşmiş kalıp yargıların ne kadar güçlü olduğunu, diğer taraftan devletin kadınlara yönelik ayrımcılıkla mücadeledeki başarısızlığını göstermektedir.

Komite, Türkiye'nin 7. Dönem Periyodik Gözden Geçirilmesi özelinde “devlet makamlarının, medyanın ve spor federasyonlarının kadınları aşağılayıcı ifadelerle ve/veya onları yalnızca annelik ve bakım işlerinden sorumlu olma rolleriyle tanımlayarak, çocuk sahibi olma veya sahip olacakları çocuk sayısına karar verme haklarını reddederek kadın erkek eşitliği ilkesini sorgulayan üst düzey temsilcilerinin halka hitaplarında dile getirdikleri kadın ve erkeğin aile ve toplum içindeki rolü ve sorumlulukları ile ilgili

2 The Guardian, “Turkish president says childless women are ‘deficient, incomplete’”, 6 Haziran 2016, bkz: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/06/turkish-president-erdogan-childless-women-deficient-incomplete>

3 bkz: <http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>

basamaklı yaklaşım ve kalıp değer yargıları ile mücadele için alınan tedbirlerle ilgili bilgi" vermesini istemiştir.⁴ Siyasi irade ve toplumsal söylem düzeylerinde artan muhafazakar politikalar ve davranış biçimlerinin, kadınların haklarını ve özgürlüklerini kullanmalarını giderek artan oranda tehdit etmesine rağmen⁵ Türkiye, bu soruya yanıt vermekten kaçınmıştır.

Ayrıca Komite konular listesi raporunda Türkiye'nin 10. Kalkınma Planı'nda kadın hakları yerine aileye odaklandığından bahsetmektedir.⁶ Diğer bir ifadeyle Türkiye, kadın haklarının temel-vazgeçilmez haklar yerine, muhafazakar ve heteroseksist değerler üzerinden tartışılabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kadınların bedenlerine ve bedenleri hakkındaki kararlarına devletin hem politik hem de söylemsel düzeydeki müdahalesi, kadınların öncelikle ailenin yeniden üretim aracı olarak tanımlanmasına dayanmaktadır.

Komite Türkiye'nin 7. Periyodik Gözden Geçirilmesi kapsamında kadınların kürtaj hakkına, cinsel sağlığa, üreme sağlığına ve haklarına erişimi noktasında kaygılarını belirtmiştir.⁷ Dönemin Başbakanı Erdoğan 2012 yılındaki kürtajı yasaklama girişimi sırasında kürtajı "cinayet" olarak tanımlamıştır. Sonrasında dönemin Sağlık Bakanı Erdoğan'ı destekleyen ifadeler kullanarak "tecavüz sonucu oluşan gebelikler sonlandırılmamalıdır. Gerekirse öyle bir bebeğe devlet bakar" demiştir.⁸ Feminist eylemler ve protestolar sonucunda her ne kadar hükümet, kürtaj hakkına ilişkin düzenlemeleri er-telemişse de kadınların kürtaj hakkına erişimini kısıtlayan önemli pratikler ve uygulamalar bulunmaktadır. Kadın hakları örgütleri 184 kamu hastanesini arayıp yasanın uygulanıp uygulanmadığını sormuştur.⁹ 184 kamu hastanesinden sadece 9'unda yasaya

4 CEDAW/C/TUR/Q/7, paragraf 5.

5 Söylemsel, politik ve toplumsal düzeylerde ataerkil norm ve değerlerle geleneksel rolleri pekiştiren örnekler için bkz: Trabzonspor Başkanı İbrahim Hacıosmanoğlu "öleceksek de adam gibi öleceğiz, kadın gibi yaşamayacağız. Bizi kadın gibi yaşatmaya da kimsenin gücü yetmez" dedi. (Milliyet, "Referees taken to hostage by football club", 29 Ekim 2015, bkz: <http://www.milliyet.com.tr/referees-taken-to-hostage-by-football-club--en-2139868/en.htm>); 2012 yılında Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı ve iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi üyesi Melih Gökçek eşcinselliğin Türk kültürüne aykırı olduğunu söyleyerek şu ifadelerde bulunmuştur: "Tabii bizim kendimize göre bir yaşam tarzımız, örfümüz geleneklerimiz var. Oralar çok daha farklı bir noktada...İnşallah bizim Türkiye'de gey belediye başkanı olmayacak ve olmamalı." (Dailymotion, "Okandan Melih Gökçek'e Gay Sorusu", 3 Nisan 2012, bkz: http://www.dailymotion.com/video/xpvc7_okan-dan-melih-gokcek-e-gay-sorusu_tv).

6 CEDAW/C/TUR/Q/7, paragraf 5.

7 CEDAW/C/TUR/Q/7, paragraf 12 ve 13.

8 Hürriyet Daily News, "State to take care of babies born out of rape", 31 Mayıs 2012, bkz: <http://www.hurriyetaidailynews.com/state-to-take-care-of-babies-born-out-of-rape.aspx?pageID=238&nID=22017&NewsCatID=339>

9 1983'ten beri hamilelikte 10 hafta doluncaya kadar isteğe bağlı kürtaj yasaldır.

uygun bir şekilde evli ve bekar ayrımı yapılmaksızın isteğe bağlı kürtaj yapılmaktadır; 65'inde kürtaj hizmetinin ancak tıbbi müdahale gerektiği ya da mahkeme kararı vb.. durumlarda verildiği ifade edilmiştir; 28'i bu konuda bilgi vermeyi reddetmiş ve kalan 76'sı her ne sebeple olursa olsun kürtaj yapmayı reddettiğini ifade etmiştir.¹⁰ Feminist örgütler tarafından yapılan bu araştırma kürtaj hakkını düzenleyen Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'un kamu hastanelerinin ezici çoğunluğu tarafından ihlal edildiğini göstermektedir.

Türkiye konular listesi raporuna verdiği yanıtlarda "1993 araştırmasında %18 olan isteyerek düşük yapma oranı, 2013 araştırmasında %5'e gerilemiştir. Son beş yılda isteyerek düşüğü olan kadınların büyük çoğunluğu (%62) isteyerek düşüğün özel doktor muayenehanesinde, özel hastanede/klinikte gerçekleştiğini, %34'ü ise isteyerek düşükleri için kamu sektörü hizmetlerinden yararlandıklarını" belirtmiştir.¹¹ Türkiye'deki çok düşük olan bu kürtaj oranı, hem Türkiye'nin bir önceki Başbakanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kürtaj karşıtlığı hem de kamu ve özel hastaneler arasındaki kürtaja erişim oranındaki uçurum ile bir arada düşünüldüğünde, kamu hastanelerinde kürtaja erişimin özel hastanelere kıyasla daha zor olduğu konusunda endişeliyiz. Sonuç olarak Türkiye'deki kürtaj politikaları düzenleyici, otoriter ve dini motifler üzerinden tanımlanmaktadır. Dolayısıyla ahlakın kadınların bedenleri ve onların üreme kapasiteleri üzerinden okunması bu raporun başında belirttiğimiz hükümetin muhafazakar kimliğiyle birlikte ele alınmalıdır.

Dini muhafazakarlık kadınları ve onların bedenlerini aile içerisinde konumlandırarak denetlemeye dayanmaktadır. Bunu yaparken de kadınları, kocalarının ve çocuklarının, aynı zamanda, nüfusun büyümesinin birincil sorumluları olarak kabul eder. Temmuz 2013 yılındaki bir konuşmasında Erdoğan "bazı dış güçlerin" -kim ya da ne olduklarını belirtmeden- nüfusun azalması için doğum kontrol yöntemlerini ve tıbbi müdahaleleri Türkiye'ye dayatarak Türkiye üzerinde oyun oynadıklarını belirtmiştir. Konuşma sırasında Erdoğan "Türk anneleri ve Türk kadınları"na, bu "oyun"a en az 3 çocuk doğurarak dur diyecek birincil kişiler olarak seslenmiştir.¹²

10 Bianet, "Only 9 Hospitals in 12 Cities Perform Abortion Lawfully", 3 Haziran 2016, bkz: <http://bianet.org/english/women/175502-only-9-hospitals-in-12-cities-perform-abortion-lawfully>

11 CEDAW/C/TUR/Q/7/Add.1, paragraf 75.

12 TrtTurk. "Doğum kontrolü oyununu artık bozuyoruz", bkz: <http://www.trthaber.com/haber/gundem/dogum-kontrolu-oyununu-artik-bozuyoruz-89956.html>

Eylem Talepleri

1. Türkiye, kadın haklarını -lezbiyen, trans ve biseksüel kadın hakları dahil olmak üzere- korumayı sağlamak için yasalarını uluslararası sözleşmelere uygun hale getirmelidir. Özellikle CEDAW'ın 1. ve 2. Maddelerine uygun kapsamlı ayrımcılık karşıtı mevzuatı geliştirip uygulamak suretiyle uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmelidir.
2. Türkiye, söylemsel, politik ve toplumsal düzeyde ataerkil norm ve değerler ile geleneksel rollerin, homofobi ve transfobinin güçlendirilmesine karşı mücadeleye yönelik alınacak önlemleri de hesaba katarak CEDAW'ın kalıp yargılar konusundaki Nihai Yorumlarını uygulamalıdır.
3. TCK'nin 287. maddesinde "bekaret kontrolü yasaktır" ifadesi açıkça belirtilmeli ve hakim veya savcıların izin verdiği herhangi bir kontrolde kadının rızası zorunlu bir önkoşul olarak kanunda yer almalıdır.¹³
4. Türkiye, evli kadınların gebelik sonlandırmasında 3. kişilerin (kocasının, partnerinin ya da babasının) rızasının aranmasını yürürlükten kaldırmalıdır.

SİYASİ VE KAMU YAŞAMINA KATILIM VE GEÇİCİ ÖZEL ÖNLEMLER

İlgili Maddeler: 4, 7

Komite 2010 Nihai Yorumlarında "Komite, Parlamento tarafından kabul edilen Anayasa değişikliği paketinin, temel eşitliği sağlamak için alınan önlemlerin eşitlik ilkesine aykırılık oluşturamayacağını belirten bir hüküm içerdiğine ve sonuç olarak 2010 Eylül ayında gerçekleştirilecek olan referandumla onaylanması durumunda geçici özel önlemlerin potansiyel olarak daha geniş çapta kullanılmasını sağlayacağına¹⁴ dikkat çekmiştir. Ancak Anayasa değişikliği paketi Eylül 2010'da referandumla onaylanmış olmasına rağmen geçici özel önlem ve politikalar Anayasa'da açıkça ifade edilmemiş ve Siyasi Partiler Kanunu ile Seçim Kanunu'nda hiçbir düzenleme yapılmamıştır. Bu bağlamda, tüm önlemler, kadınların katılımını arttırma yönünde çok az adım atan ya

13 Türkiye'de kadınlara bekaret testi uygulanmaktadır (hatta 8 yaşındaki kız çocuğuna bile). bkz: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/230643/8_yasindaki_cocuk_icin_bekaret_testi.html

14 CEDAW/C/TUR/CO/6, paragraf 18.

da hiç adım atmayan, siyasi partilerin ve Hükümetlerin takdirine bırakılmıştır. Sonuç olarak Komite 7. Periyodik Gözden Geçirilme kapsamında Türkiye'ye "kadınların; bil-hassa Meclis, Hükümet ve yargı nezdinde ve kamu hizmetinde eşit temsil hakkının uygulamaya geçirilmesini sağlamak üzere, yasal kotalar veya diğer rakamsal hedefler koymak gibi etkin önlemler alınmamasının"¹⁵ nedenini açıklamasını talep etmiştir.

- 2015 Genel Seçim Sonuçlarına göre kadın milletvekillerinin Parlamento'da temsil oranı %14,9'dur. Bu oran hem arzu edilen eşit temsilden çok uzak hem de Uluslararası Parlamenterler Birliği (Inter-Parliamentary Union) tarafından hesaplanan dünya ortalamasının (%22,7) çok altındadır.¹⁶ Bakanlar Kurulu'nun 26 üyesinden sadece 1'i kadındır.
- Kadınların bürokrasiden yargıya, iş dünyasından akademiye kadar karar alma mekanizmalarına katılımı çok sınırlıdır. Mayıs 2016 itibarıyla vali olarak görev yapan kadınların oranı %2,4'tür. Kadınların Yüksek Yargı Makamlarında temsili ise %26,8'dir. Dahası, üniversitelerin yalnızca %9,7'sinin rektörü kadındır. Son olarak kadınlar, sendika ve meslek örgütlenmelerinin karar alma mekanizmalarında sınırlı bir sayıda temsil edilmektedir.¹⁷
- LGBTİ'lerin siyasal katılımı hala Türkiye siyasetinin "kırmızı çizgisidir" ve Türkiye siyasi gündeminde hiçbir şekilde tartışılmamaktadır. Açık kimliğiyle milletvekili seçilmiş hiçbir LGBTİ yurttaş bulunmamaktadır.¹⁸
- Engelli kadınların meclisteki temsil oranı %0,36'dır. Engelli kadınların siyasete eşit katılımı için hiçbir özel önlem bulunmamaktadır.
- Kadınların yerel yönetimlerdeki temsil oranı ise %2,8'dir. 2012 ve 2013 yıllarında yerel yönetimlere ilişkin yapılan yasal düzenlemeler sonucunda idari olarak Türkiye nüfusunun %76'sı büyükşehir belediye sınırları içinde, %16'sı diğer belediyelerde ve %8'i köylerde yaşamaktadır. Belde ve köy belediyelerinin sayısındaki düşüş merkezileştirme ve insanların yerel karar alma süreçlerine katılım hakkından

15 CEDAW/C/TUR/Q/7, paragraf 9.

16 Türkiye %14,9 kadın temsil oranıyla 191 ülke arasında 124. Sıradadır. bkz: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

17 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Mayıs 2016, bkz: <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>

18 Sedef Çakmak yerel karar alma mekanizmasına açık kimliğiyle seçilmiş ilk ve tek LGBTİ politikacıdır.

mahrum bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu düzenlemeler özellikle kadınların yerel siyasete katılımlarını ve yerel hizmetlere erişimlerini zorlaştırmıştır.¹⁹

- Halkların Demokratik Partisi (HDP) eş-başkanlık sistemini benimsemektedir. Bu sistem yerel ve ulusal düzeyde kadın politikacı sayısını arttırmaktadır. Ancak eş-başkanlık sisteminin hukuki dayanağı olmadığı için mahkeme süreçleri devam etmektedir.

Eylem Talepleri

Mevcut siyasi yapının kadınların siyaset ve karar mekanizmalarına katılımları için gerekli Anayasal ve yasal düzenlemeleri yapma ve buna ilişkin olarak kapsamlı genel bir politika uygulama konusundaki isteksizliği sebebiyle bir önceki gözden geçirme sürecindeki eylem taleplerimizi büyük ölçüde tekrarlıyoruz.

1. Anayasa'da %50 eşitlik hükmü (parite yasası) düzenlemesi yapılmalıdır.
2. Seçim adaylıkları arasında eşit temsili içerecek biçimde kadınların, siyasete (hem karar alma mekanizmaları hem de siyasi temsil açılardan) eşit ve demokratik katılımı sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle, CEDAW'ın geçici özel önlemlerin uygulamasına yönelik tavsiye kararı ivedilikle yerine getirilmelidir.
3. Siyasi partilere devlet bütçesinden ayrılan pay, partinin kadın üye sayısı ve kadınların karar organlarındaki oranlarıyla doğru orantılı olarak tahsis edilmelidir. Devlet bütçesinden siyasi partilere aktarılan para yardımıdan, tam eşitlik sağlanıncaya kadar, kadınlara yönelik araştırma, destekleme ve politika oluşturma çalışmalarında kullanılmak üzere pay ayrılmalıdır.
4. LGBTİ'lerin ve engelli kadınların siyasete katılımı ve siyasi temsili yasal güvenceye alınmalıdır.

19 6360 ve 6447 sayılı yasalarda yapılan değişikliklerle büyükşehir belediye sayısı 16'dan 30'a yükselmiştir. Bu değişiklik Anayasanın 127. Maddesindeki "yerinden yönetim" ilkesine, Avrupa Birliği'nin "hizmetlerin halka en yakın birimler eliyle götürülmesi" ilkesine ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının 5. Maddesi'ne aykırıdır. Büyükşehir sınırları içindeki 1032 belde belediyesi ve 16.082 köyün tüzel kişiliği kaldırılmıştır.

İSTİHDAM

İlgili Madde: 11

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2015 verilerine göre kadınların iş gücüne katılım oranı %30,3'tür. Yine aynı verilere göre kadınların istihdam oranı ise %26,7'dir. Bunlar, dünyadaki en düşük oranlar arasındadır. 2015 yılında erkeklerde işsizlik oranı %9,2; kadınlarda işsizlik oranı %12,6 ve genç kadınlar arasındaki işsizlik oranı ise %22,2'dir. 2000 yılında 20-24 yaş aralığındaki kadın işsizlik oranı %13,1 iken bu oran 2016 yılında % 23,9'a çıkmıştır. 2000 yılında 25-29 yaş aralığındaki kadınlarda işsizlik oranı % 7,5 iken 2016 yılında bu oran %17,1'e çıkmıştır. Bu süre zarfında erkeklerin işsizlik oranında bir düşüş söz konusudur.²⁰

Bu duruma ek olarak kadınlar, iş bulma konusunda da dezavantajlı bir konumdadır.²¹ İş bulan kadınların çoğu enformel sektörde, sigortasız, güvencesiz ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadır. Kadın istihdamı içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranı %28,4'dür. Ücretsiz aile işçiliğini ve evde bakım hizmetlerini yerine getiren kadınlar birlikte düşünüldüğünde Türkiye'de istihdamda yer alan kadınların önemli bir bölümünün sigorta ve emeklilik hakkından mahrum bir biçimde çalıştığı söylenebilir.

Türkiye'nin 7. Periyodik Gözden Geçirilme kapsamında CEDAW Komitesi tarafından yöneltilen sorulara verdiği yanıtlar içinde TÜİK tarafından gerçekleştirilen 2010 Kazanç Yapısı Anketi sonuçları referans gösterilmiş ve cinsiyete dayalı ücret farkının toplamda kadınlar lehine (%1,1) olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kadınların eğitim düzeyinin yüksekliği de bu sonucu etkileyen en önemli neden olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte Türkiye, Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'nda kadınların işgücüne katılım oranı bağlamında 145 ülke arasında 131. ve ücret eşitliği bağlamında ise 82. sırada yer almaktadır.²² Bu eşitsiz durum kadınların işgücü piyasasına katılımını ve bununla ilgili hak ve kaynaklara erişimini de son derece olumsuz etkilemektedir. Siyasi irade, kadın istihdamını kalkınma ve istihdam politikaları açısından öncelikli bir me-

20 TÜİK, "Kadın İstatistikleri, 2015" Haber Bülteni, 07 Mart 2016, bkz: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>

21 İŞKUR 2015 yılı Aralık dönemi verileri. Örneğin, kadın işsizlerin toplam işsizlere göre %20,5'i, 1 yıl ve daha fazla süreli işsizdir.

22 Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2015, bkz: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>

sele olarak görmemekte, kadınların işgücüne katılımını artırmak için bütünlüklü bir politika üretmemektedir. Örneğin, evli bir kadının hane dışında gelir getirici bir işte çalışması yaygın bir şekilde, ancak kocanın bu görevini yeterince yerine getiremediği durumlarda kabul görmektedir. 2012 TÜİK verilerine göre kentte yaşayan evli kadınların istihdama katılım oranı %20'ye kadar düşmektedir. Bekar kadınlarda bu oran %29, boşanmış kadınlarda ise %42'dir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından yayımlanan Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) ve Eylem Planı (2014-2015)²³ içinde kadınlar, sınırlı bir biçimde de olsa "özel politika gerektiren gruplar" başlığı altında yer almaktadır. Ancak hala "Ulusal Kadın İstihdamı Stratejisi" oluşturulamamıştır. Belgede kadınların işgücüne katılım hedefi 2023 yılı için %41 olarak belirlenmiştir. Mevcut durum hedefe ulaşmanın çok uzağında olduğumuzu göstermektedir. Kaldı ki Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında mevcut oran, %62,3 olan Avrupa ortalamasının yarısından da daha azdır.

Belgede kadın istihdamının artırılması için belirlenen yol, sadece, esnek çalışma ve kayıt dışı çalışan kadınların kayıt altına alınması ile sınırlı tutulmuş, kadınların makul ücretli işlerde istihdam edilmesine yönelik gerekli yasal ve politik önlemler göz ardı edilmiştir. Bir diğer sorun ise istihdam alanında özel politika geliştirilmesi gereken kadın gruplarının (çalışan yoksullar, kayıtsız göçmen kadınlar, seks işçileri, eşi cezaevinde olan kadınlar, engelliler, a-tipik çalışanlar, yaşlılar, LGBTI vd.) sorunlarına yönelik yeterli ve etkili politikaların olmayışıdır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde yürütülecek olan "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı" 2015 Ocak ayında açıklanmış, ancak bu programla kadınların istihdama girişlerini destekleyen bir düzenleme getirilmemiş, ev ve iş yaşamını uzlaştırıcı önlemlere yeterli destek verilmemiştir. Bunun yerine istihdamdaki kadınların ev içindeki cinsiyetçi iş bölümünden kaynaklanan yüklerini pekiştirmeyi, doğurganlığı arttırmayı ve kadınları esnek çalışma yapısına hapsedmeyi hedefleyen bir anlayış benimsenmiştir.

Programda esnek çalışma biçimleri, kadınların istihdama katılımlarını teşvik edici yöntem olarak kurgulanmış, ancak esnek çalışma biçimlerinin kadınlar üzerinde olumlu etkiler yaratacak şekilde düzenlenmesine ilişkin gerçekçi önlemler yer almamıştır.

23 30 Mayıs 2014 tarihli ve 29015 sayılı Resmi Gazete.

Özetle Program, kadınların tümüyle iş piyasası ve yükselme olanaklarının dışına çıkmalarına yol açacak, çalışma alanlarını ikincilleştirecek ve iş piyasasındaki eşitsizlikleri derinleştirecek düzenlemeler içermektedir.

Bahse konu programda hem özel hem de kamu sektöründe kreş sayısının artırılması amacıyla politikalar belirlenmiş olmasına rağmen tüm kamu kurum ve kuruluşlarında kreşler kapatılmıştır. Bunun yanı sıra özel sektörde kreş açma yükümlülüğü 150'den fazla kadın işçi çalıştırılan işyerlerine getirilerek kadın istihdamı zorlaştırılmıştır.²⁴

Diğer yandan İş Kanunu ve Türkiye İş Kurumu Kanunu'nda değişiklik yapılarak özel istihdam büroları aracılığı ile geçici iş ilişkisi kurulması yasalaşmıştır. Bu düzenleme de kadınları sürekliliği olmayan, düşük ücretli, güvencesiz, marjinal işlerde çalışmaya iterek istihdamdan uzaklaştırmakta, kadını aile içine hapseden yerleşik toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir.

Devlet, kadın istihdamını teşvik etmek yerine kısıtlı projelerle hayata geçirilen kadın girişimciliğini desteklemeyi tercih etmektedir. Bu model kadın istihdamını teşvik eden bir perspektife sahip değildir. Kadınlar ancak küçük projeler olarak sürdürülen girişimcilik denemeleri ile yetinmek zorunda kalmakta, bunlarda da kredinin verilmesinden sonra gerekli izleme ve denetimin olmaması ve kadınlara pazarlama, tasarım, bütçeleme vb. konularda eğitim ve güçlenme desteğinin verilmemesi nedeniyle başarısız olmaktadır.

Yasalarda yapılan değişikliklerle kadınlar için doğum öncesi ve doğum sonrası izinler uzatılmış, ancak ebeveyn izni tanınmamıştır. Bu durum kadın işçilerin çalışma yaşamından uzun süre uzak kalmalarına neden olmuştur. İşveren örgütleri bu düzenlemelerin kadın istihdam oranını orta vadede azaltabileceğini öngörmektedir.²⁵

Eylem talepleri

1. "Ulusal İstihdam Stratejisi" ile "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı" toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle tekrar gözden geçirilmeli; uygulanmasına yönelik denetim ve izleme yöntemleri belirlenmelidir. Aile ve iş yaşamının

24 1995'te Pekin'de gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı'nda Türkiye'nin de taraf olduğu "kadın işçi" yerine "işçi" denmesine ilişkin mevzuat değişikliği yükümlülüğü bugüne kadar yerine getirilmemiştir.

25 TİSK İşgücü Piyasası Bülteni, Ocak 2016, Sayı: 35.

uzlaşması için gerekli olan yasal ve kurumsal mekanizmaların yaratılması kadın istihdamını teşvik eden tüm ulusal politikaların temel bileşeni olmalıdır. Ebeveyn izni yasası hayata geçmeli ve babaların çocuk bakımındaki sorumluluklarının yerine getirilmesine olanak sağlanmalıdır.

2. Ulusal Kadın İstihdamı Stratejisi oluşturulmalıdır. Bağımsız kadın örgütleri, sendikalar ve meslek örgütleri bu sürecin temel bileşenleri olarak kabul edilmelidir.
3. Okulöncesi eğitiminin devletin sorumluluğunda olduğu kabul edilmelidir. 0-5 yaş arasındaki çocukların eğitim ve bakımına yönelik gerekli olan okulöncesi eğitim kurumları kurulmalı, bu kurumların yürütülmesi için yeterli kaynak ayrılmalıdır. "Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla ve Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik"te işveren tarafından yerine getirilmesi zorunlu olan yurt ve kreş açma yükümlülüğünde, sadece çalışan kadın yerine toplam çalışan sayısı esası getirilmelidir. ILO 177 ve 189 sayılı sözleşmeler imzalanmalı ve gerekli iç düzenlemeler yapılmalıdır.
4. TÜİK, ev hizmetlerinde çalışanlar ve ev eksenli çalışanlarla ilgili ayrıştırılmış veri toplanması üzerine yeni modüller üretmelidir. Sosyal yardım ödenekleri istihdam oranı içinde yer almamalı, gerçek kadın istihdam oranı belirlenmelidir.
5. İşe alınma sürecinde uygulanan cinsiyet ayrımcılığını önlemek için İş Yasası'nda ve Devlet Memurları Kanunu'nda iş ilişkisi, işverenin beyanından başlayarak iş duyurularını, iş görüşmelerini, sözleşme ile belirlenen koşulları ve sözleşmenin sona ermesine kadar olan bütün süreci kapsamalıdır. İş Yasası'nın kapsamı, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve engellilik temelli ayrımcılığı önleyecek şekilde genişletilmelidir.
6. Kamu ve özel sektörde kadın istihdamında ve kadınların yönetici kadrolarına atanmalarında yatay ve dikey ayrımcılık engellenmelidir. Ayrıca kadın erkek arasındaki ücret eşitsizliğine neden olan dikey ve yatay ayrımcılığın engellenmesi için Kamu Personel Yasası'nda kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık ile birlikte liyakate dayalı eşit atama ve iş sınıflandırma sistemleri getirilmelidir.
7. Kamu kurumlarında yapılan hizmet içi eğitim seminerlerinde, kadınlara yönelik meslek ve girişimcilik eğitimlerinde, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına karşı şiddet, yasalar ve insan hakları konularını içeren güçlenme eğitimlerinin eklenmesi zorunlu hale getirilmelidir.

8. Hükümet, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi yıllık ulusal bütçe planlamasına dahil etmeli, yapılan proje ve eğitimlerin ülke çapında yaygınlaşması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak kullanılması için gerekli adımları atmalıdır.
9. Büyük bölümünü kadınların oluşturduğu ev-eksenli çalışanlar ve ev hizmetlerinde çalışanların 4857 sayılı İş Kanunu'ndaki düzenlemelerden ve haklardan yararlanması sağlanmalıdır.
10. Ayrımcılık sebebiyle işçiyi işten çıkaran işverenin, mahkemenin işe iade kararı sonrasında mutlak olarak işçiyi tekrar işe almasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu çerçevede İş Kanunu'nun 5. ve 18. Maddelerinde gerekli değişiklikler yapılmalı, CEDAW Sözleşmesi'nin pratikte uygulanması sağlanmalı, kalıplaşmış önyargılar ve değerlerin karar süreçlerini etkilemesi önlenmelidir.²⁶

EĞİTİM

İlgili Maddeler: 4, 10

Türkiye'de 2014 yılında 25 ve daha yukarı yaş grubu için okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı %1,9; kadınların oranı ise %9,4'tür.

25 ve daha yukarı yaştakilerin lise mezuniyet oranları erkeklerde %22,2, kadınlarda %14,4'tür. Diğer yandan, yükseköğrenim oranları erkekler için %15,1 kadınlar için %10,7'dir.

Ulusal bir eğitim sendikasının yaptığı araştırmaya göre, 12 yıl sürekli eğitim yerine, 4+4+4 yıllık eğitim modelinin benimsenmesi, ilk 4 yıldan ikinci 4 yıla geçerken özellikle kız çocukları okullaşma oranında düşüşe yol açmıştır. İlköğretim (4+4) çağında olup da okula gitmeyen kız çocuklarının sayısı, aynı durumdaki erkek çocuk sayısından ortalama olarak 600.000 daha fazladır.²⁷ Dahası, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2014-2015 resmi istatistiklerine göre ilkokul+ortaokul cinsiyet oranı kızlar lehine 101,81

26 İş Kanunu'na göre ayrımcılık sebebiyle işçiyi işten çıkaran işverenin, mahkemenin işe iade kararı sonrasında işçiyi tekrar işe alma zorunluluğu yoktur.

27 Eğitim Sen Kadın Sekreterliği, 2015, Eğitimde Cinsiyetçilik Raporu.

iken, bu oran lisede 95,40'dır. Dolayısıyla ilköğretimden liseye geçişte kız çocukları açısından %6'dan fazla kayıp yaşanmaktadır.²⁸ İlginçtir ki, yeni 4+4+4 zorunlu eğitim modeli, kız çocuklarının okulu terk oranları, bunun nedenleri ve ilgili izleme mekanizmaları ya da 4+4+4 zorunlu eğitim modeli nedeniyle çocuk işçiliğinin ve erken yaşta evliliğin²⁹ artma riski konusundaki sorular da Devlet tarafından yanıtsız bırakılmıştır.

Ek olarak, Türkiye ortaöğretim çağında okullaşma oranının en az olduğu üç OECD ülkesinden biridir. Liselerde kız çocuklarının okullaşması değerlendirildiğinde ise OECD ülkeleri sıralamasında sonunculuğu korumaktadır.³⁰

Bir üniversitenin yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, eğitime erişimde cinsiyet ve coğrafi bölgeler arasında eşitlik açısından büyük farklar vardır.³¹ Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kadınların eşitsizlik oranı yüksek ve genel ortalama eğitim süresi düşüktür. 2012 yılında, Güneydoğu Anadolu'da kadınların eğitim kazanımı eşitlik göstergesi, 1975 Türkiye genelinden daha kötüdür. Toplam eşitlik göstergeleri kadınlar ve erkekler arasındaki belirgin farkları gizlemektedir ve her bölgede kadınların eğitim kazanımı, erkeklere oranla gözle görülür bir farkla daha geridedir.³² Bu veriler gösteriyor ki, eğitime erişim, kadınları ve kız çocuklarını bölgeye ve sosyo-ekonomik duruma göre olumsuz etkileyen bir faktördür. 7. Periyodik Gözden Geçirilmeye verdiği yanıtlarda Devlet bu durumun önüne geçmek için bölgede ayrılaştırılmış eğitim yapan yatılı pansiyonlu Kız İmam Hatip Liseleri'nin kurulduğunu belirtmektedir.³³ Başka bir ifadeyle, karma eğitimden ayrılaştırılmış eğitime doğru yavaş fakat kesin bir yöneliş başlamış olup, bu durum kız çocukları ve erkek çocukları arasında zaten mevcut olan eşitsizliği arttıracaktır. "Karma eğitimin kaldırılması" konusu 2013 yılından beri gündemde tutulmaktadır.

28 MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2014/15, bkz: https://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2014_2015.pdf

29 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Rapora göre kadınların % 26,3'ü 18 yaşından önce evlenmektedir ve %62,7'si resmi törenden önce dini tören yapmakta, %21,3'ü için başlık parası verilmekte, %23,7'si kendinden 10 yaş ve üzeri yaştaki erkeklerle, %45,4'ü ise kendinden 5-9 yaş üzerindeki erkeklerle evlenmektedir. bkz: <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542950d5369dc32358ee2bba/Ana%20Rapor.pdf>

30 OECD, 2015, Türkiye Raporu.

31 Oral, I. ve McGivney, E., Mayıs 2014, Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı Araştırma Raporu ve Analiz. ERG Eğitim Reformu Girişimi

32 Tomul, E., 2011, "Türkiye'de Eğitim Eşitsizliği: Gini İndeksine Göre Değerlendirme", Eğitim ve Bilim, 36(160), 133-143.

33 "İmam Hatip Liseleri", İslam teolojisine dayalı bir müfredatla imam ve vaiz yetiştiren meslek okullarıdır.

Daha da kötüsü, yukarıda bahsedilen okulların pansiyonları, yasalara aykırı olarak, Vakıflar tarafından açılıp yürütülmekte ve müfredat dışı denetimsiz etkinlikler ve çocuk istismarı için zemin oluşturulmaktadır.³⁴ MEB'in cinsel istismar için verdiği ceza ise maalesef ödül niteliğindedir, zira failer sadece yeni mağdur bulabilecekleri başka eğitim kurumlarına atanmaktadır.

CEDAW Komitesi'nin 2010 yılı Nihai Yorumları'nda vurguladığı ve 7. Periyodik Gözden Geçirilme'de de yinelediği gibi, Kürt kadınları ve kız çocukları ve anadili Türkçe olmayanlar dahil olmak üzere çeşitli etnik gruplara mensup kadınların ve kız çocuklarının eğitim alanında karşılaştıkları dezavantajlarla mücadele etmek amacıyla uygulanan özel politikalara ve programlara dair bilgi ve veri sağlanması istenmiştir. Devletin 7. Periyodik Gözden Geçirilme'de Konular Listesi'ne verdiği yanıtlarında da kabul ettiği üzere bu konuda her hangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Eğitim sistemi hem nitelik hem de nicelik açısından engelli kadınları kapsayıcı özellikler taşımamaktadır. 2005 tarihli Özürlüler Kanunu'na göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının en geç 2015'e kadar engelli ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir birlikte, halen yasanın gereği yerine getirilmemiştir.

Türkiye Özürlüler Araştırması'nın sonuçlarına göre engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12,29'dur, ancak eğitim istatistikleri öğrencilerin sadece %1,48'inin engellilerden oluştuğunu göstermektedir.³⁵ Kaynaştırma eğitimindeki engelli öğrenci oranları, %61,53 olan oğlan öğrenciye kıyasla %38,47 kız öğrencinin olduğunu, dolayısıyla engelli kız çocuklarının, engelli oğlan çocuklarına göre eğitime % 23 oranında daha az katılım gösterdiğini ortaya çıkmaktadır. Bu veriler göz önüne alındığında, engelli kadınların ve kız çocuklarının eğitime erişimde engelli erkekler ve oğlan çocuklarına göre bile dezavantajlı konumda olduğu açıktır.

Ayrımcılık içeren eğitim politikalarının bir yansıması olarak öğrenciler, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa maruz kalmaktadır. LGBTİ öğrencilerin sorunlarını tartışmak için yapılan girişimler engellenmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de cinsellik eğitimi olmaması ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine ilişkin bilgi alınabilecek

34 Hürriyet Daily News, "Turkish teacher arrested for sexual abuse of students", 23 Kasım 2016, bkz: <http://www.hurriyetaidailynews.com/turkish-teacher-arrested-for-sexual-abuse-of-students.aspx?PageID=238&NID=96418&NewsCatID=509>

35 Akbulut, S, Özgül, H., Ak, İ.S, Uslu, E., 2015, Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2014. Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği. Ankara.

kaynaklara erişimin sınırlı olması nedeniyle LGBTİ yurttaşlar, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin kurulmasıyla ilgili ağır sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Devletin, 7. Periyodik Gözden Geçirilme'ye verdiği yanıtlarda, cinsel sağlık eğitimi verildiğini ileri sürdüğü Fen Bilgisi derslerinde genel olarak üreme biyolojisinin son derece yüzeysel bir modülü yer almaktadır. Cinsel sağlık eğitimi verilmemekte, dersler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli meseleleri kapsamamaktadır.

Devletin 7. Periyodik Gözden Geçirilme'ye vermiş olduğu yanıtların aksine, MEB tarafından hazırlanan ve onaylanan ders kitapları ve diğer sınıf-içi eğitim materyalleri toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı derinleştiren öğeler içermektedir. 2013-2014 yıllarında yapılan bir araştırmaya göre, ders kitaplarında "...kadınlara sadece annelik rolü atfeden, erkeği ev dışı kadını ev içi rollerle tanımlayan, hatta cinsiyetçi rollerin değişmesinin hem bireysel mutsuzluk hem de toplumsal düzensizlik getireceğini savunan zihniyetin belirleyiciliği devam etmektedir".³⁶

6. Dönem CEDAW Gölge Raporunda dile getirilen kaygılara rağmen, STK'larla işbirliği içerisinde kadınların yasal okur-yazarlık ve kadının insan hakları eğitimi alabildikleri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri kapatılmıştır. Bunların yerine açılan Sosyal Hizmet Merkezlerinde, geleneksel rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren, muhafazakar bir Aile Eğitim Programı uygulanmaktadır.

Eylem Talepleri

Devlet Pekin ve Pekin+5 taahhütlerini yerine getirmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve %100 okuryazarlığı tesis ederken ülkenin toplumsal yapısını ve dinamiklerini dik-kate alan bir eğitim politikası geliştirilmelidir.

- 1- Zorunlu eğitim kesintisiz 12 yıl olmalıdır.
- 2- Hayat boyu öğrenme ve hizmet içi eğitim dahil, eğitimin her düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsamlı cinsellik eğitimleri verilmelidir.
- 3- Çocuklar arasındaki eşitsizlikleri azaltma potansiyeli olan ücretsiz ve zorunlu erken

36 Araştırma İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi işbirliği ile Tarih Vakfı tarafından, AB fonlarıyla yürütülen "Ders kitaplarında İnsan Haklarını Teşvik Etmek-III" projesi kapsamında yapılmıştır, 2014. bkz: http://tarihvakfi.org.tr/media/documents/16_6_2015_16_33_411150.pdf

çocukluk eğitimi tüm çocuklara sağlanmalı, böylece çocuk bakımının yükü kadınların ve büyük kız kardeşlerin üzerinden kalkmalıdır.

- 4- Bağımsız kadın örgütlerinin iş birliği ile ders kitapları ve onaylanmış sınıf-içi materyaller toplumsal cinsiyetçi öğelerden arındırılmalıdır.
- 5- CEDAW Komitesinin 2005 Nihai Yorumlarınının 34. Paragrafında, 2010 yılı Nihai Yorumlarınının 30. ve 31. paragraflarında belirttiği ve 7. Periyodik Ülke Raporuyla ilgili Konular Listesi'nde de yinelediği gibi, anadilleri Türkçe olmayan kadınlarla kız çocuklarının eğitime erişiminde ve eğitim başarısında çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmaları konusunda Devlet veri sağlamalı ve engellerin ortadan kaldırılması için politikalar geliştirmelidir. Yerel dillerde eğitim verilmelidir.
- 6- Kadınların yasal okur-yazarlık ve kadının insan hakları eğitimi alabildikleri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri yeniden açılmalıdır.
- 7- Tüm eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminden geçirilerek bilinçlendirilmeli ve kız çocukları geleneksel rollerin devamı olan mesleklere yönlendirilmemelidir. MEB, engelli, LGBTİ'ler gibi tüm dezavantajlı grupları kapsayacak şekilde eylem planları oluşturmalı, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencileri içeren eğitim göstergelerini düzenli olarak yayınlamalı, diğer bakanlıklar ile işbirlikleri yaparak her kademe ve türdeki okulun erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

ŞİDDET

İlgili Maddeler: 2, 3, 4(a), 5, 6, 10 (c, h), 11(1-c, 2-c), 12/1, 13(c), 14/2 (b, h) and Gen.Tav.No.19

CEDAW STYK tarafından 2005 ve 2010 Gölge Raporlarda ve 2012 Gölge Ara Rapor'da Türkiye'de kadına yönelik şiddet konusunda dile getirilen maddelerin çoğunun acil meseleler olmaya devam ettiğini vurgulamak çok önemlidir.

Kadın cinayetleri son 10 yılda yakıcı bir sorun olmuştur. 7. Ülke Raporu'nda 2009'dan 2013'e kadar olan dönem için 842 olarak bildirilen öldürülen kadınların sayısı gerçek rakamı yansıtmamaktadır. Bianet'in (medya haberlerinden bilgi toplayan bağımsız bir iletişim ağı) topladığı istatistiklere göre aynı dönemde en az 1046 kadın cinayeti işlen-

miştir. En önemlisi, şikayette bulunmalarına ve/veya failer için koruma kararı çıkartmalarına rağmen, sadece 2015 yılında 27 kadın öldürülmüştür.³⁷ Dahası, medyanın yanısıra kadın hakları ve LGBTİ örgütlerinin raporlarında da yansıtıldığı üzere özellikle zihinsel engelli kadınlar olmak üzere engelli kadınlara yönelik istismar/tecavüzlerin ve trans kadınlara yönelik fiziksel/cinsel şiddet ve/veya cinayetlerin yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle 2010 ve Haziran 2014 yılları arasında 41 kişi gerçek ya da varsayılan cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği nedeniyle öldürülmüştür. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin nefret suçları kategorisinde tanınmaması nedeniyle olası nefret suçlarına ilişkin resmi veri eksikliği söz konusudur. Sonuç olarak, ölümlerin sayısının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.³⁸

Komite, 7. Periyodik Gözden Geçirilme'ye referansla Türkiye'den "Ceza Yasası'ndaki sözde namus cinayetleri hakkında bilgi vermesini" istemiştir.³⁹ Türkiye, ilgili maddede sıralanan "töre sebeplerinin", "namus cinayeti" olarak bilinen şiddet eylemlerini de içeren kapsamlı bir tanım olduğunu belirtmiştir, ancak tersine, "töre cinayeti" terimi "namus cinayetlerini" kapsamamaktadır ve daha geniş bir terim olan "namus cinayeti" ile değiştirilmelidir. STK'lerin, Ceza Yasasının değiştirilmesi için yıllarca süren ısrarlı taleplerine rağmen, henüz hiçbir adım atılmamıştır. Dahası, kadınları ailenin mülkü olarak gören bakış, halihazırda yüksek cezalara rağmen mahkemelerin erkek katilleri/failleri indirimli cezalardan faydalandırmalarına yol açmaktadır.⁴⁰

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması'na (2014)⁴¹ göre kadınların %38'i fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılmış ancak söz konusu kadınların % 89'luk dikkat çekici bir kısmı herhangi bir kurum/kuruluşa başvurmamıştır. Bunun gele-

37 Bianet'in sadece medyadaki tekil şiddet olaylarından istatistik derlediği düşünüldüğünde, kadın cinayetlerinin gerçek sayısı daha yüksek olmalıdır. (Bianet, "Erkek Şiddetinin 2014 Grafiği", 16.01.2015. bkz: <http://bianet.org/bianet/erkek-siddeti/161582-erkek-siddetinin-2014-grafigi>, "Şiddet Çetelesi" 15.01.2010. bkz: <http://bianet.org/kadin/kadin/119476-erkekler-2009-da-198-kadin-oldurduler> ve "Erkekler 2015'te En Az 284 Kadın Öldürdü", 16.02.2016. bkz: <https://bianet.org/bianet/kadin/171693-erkekler-2015-te-en-az-284-kadin-oldurdu>

38 Kaos GL, IGLHRC ve LGBTI News Turkey, "Türkiye'de LGBT Yurttaşlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri", 2014. bkz: http://www.kaosglidernegi.org/resim/yayin/dl/de_lgbt_yurttaslara_ynelik_insan_haklari_ihlalleri.pdf

39 CEDAW/C/TUR/Q/7, para 8

40 Mart 2013 ile Ocak 2014 arasındaki 31 kadın cinayeti vakasının mahkeme kararlarına ilişkin bir araştırmada, katillerin %45'ine cezalarında iyi hal ve tahrik indirimleri verilmiştir. Bianet, "Erkek Şiddetinin Yargıdaki Bir Yılı", 06.03.2014. bkz: <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/153946-erkek-siddetinin-yargidaki-bir-yili>

41 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması. bkz: http://tkaa2014.kadininstatusu.gov.tr/upload/Node/17982/files/TKAA_2014_Main_Report.pdf

neksel inançlardan önleme-koruma ve destek hizmetlerinin kalitesine kadar birçok sebebi vardır, bununla birlikte, başvuruları teşvik etmek için özel bir çaba sarf edilmemektedir. Raporun bir başka çarpıcı verisi de fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılmış kadınlar içinde kurum/kuruluşlara başvuru yapanların ezici çoğunluğunun polise gitmesine rağmen %81'inin ifadesinin alınmaması ve %27'sinin kocasıyla barıştırılmasıdır. Bu veri göz önünde bulundurulduğunda, 7. Ülke Raporu'nda bahsedilen polis eğitimlerinin etkisiz olduğu anlaşılmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin (KYŞ) önlenmesine ilişkin en büyük engel devletin KYŞ'yi sonlandırmak için siyasi iradesinin olmamasıdır. Mesele, etkili bir strateji yerine kısa vadeli projelerle ele alınmaktadır. Örneğin, sınırlı STK katılımıyla hazırlanan yeni Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (UEP) (2016-2019) henüz yayınlanmamıştır ve önceki UEP'nin sonuçları ve etkinliğiyle ilgili raporlar paylaşılmamıştır.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) 2011'de imzalanması bir gelişme olarak değerlendirilmiştir, ancak 2012'de yürürlüğe giren ve Sözleşme'yi temel alması gereken 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Sözleşme'ye sadece referans vermektedir ve daha da önemlisi Sözleşme'nin hükümleriyle uyumlu değildir.

Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni onaylayan ilk ülke olduğu halde gerekli bütünsel mevzuat değişiklikleri Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinin üzerinden neredeyse 2 yıl geçmesine rağmen halen gerçekleştirilmemiştir.

6284 sayılı Yasa da düzgün uygulanmamaktadır; örneğin ASPB tarafından 2012'de Türkiye'deki tüm şehirlerde yaygınlaşma ve 7/24 "tek kapı" temelinde şiddet sonucu hayatta kalanlara geniş destek hizmetleri verme vaadiyle önce 14 Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), yasa uyarınca kurulmuştur. ŞÖNİM'lerle ilgili sorunlar bu raporun kapsamını aşmaktadır. Ancak yetersiz bütçe, uzak mekanlar, engelli kadınlar için fiziki erişilmezlik, feminist perspektiften yoksun ve kadınlar, özellikle de seks işçileri ve trans kadınlar arasında LGBTİ kimliğinin yasal olarak tanınmaması nedeniyle ayrımcılık yapan niteliksiz ve sayıca yetersiz personelle birlikte ŞÖNİM'lerin heteroseksist yapısının yanı sıra psikolog başına 700 vaka gibi ezici iş yükü, durumun özlü bir tasviri olacaktır. ŞÖNİM'lerin hiçbiri Yasa'da hükmolunan tüm destek hizmetlerini sunan "tek kapı" olamamıştır. Ek olarak, son 3 yılda 14 olarak kalan ŞÖNİM'lerin sayılarını artırma

çabaları, ayrı binalar yerine, ASPB İl Müdürlükleri içerisinde ŞÖNİM olarak kullanılmak üzere, sadece birkaç personeli olan ve 7/24 yerine düzenli ofis saatleriyle çalışan odaların tahsis edilmesine yol açmış olup, bu da standardizasyon ve altyapı eksikliğini diğer bir ciddi konu olarak gündeme getirmektedir.

Türkiye'nin Kabahatler Kanunu düzenli olarak translara ayrımcılık yapmak için kullanılmaktadır. Kanun "suçları" değil, kabahatleri cezaşandırdığı için, hiçbir hukuki gözetime tabi tutulmadan yalnızca polis tarafından uygulanmaktadır sadece polis tarafından yargısal bir gözetim olmadan uygulanmaktadır. Kanunun muğlak ve kapsamlı dili polislerin fütursuzca hareket edip marjinalize edilmiş grupları hedef göstermesiyle sonuçlanmaktadır.⁴²

Komite, 7. Periyodik Rapor'a referansla devlete "sığınmaevleri ile ilgili bilgi" sormuştur.⁴³ Devlet, Türkiye'de 3442 kapasite ile çalışan toplam 137 sığınmaevinin olduğunu belirtmiştir. Ortalama 39 milyon olan ülkedeki kadın nüfusu ile karşılaştırıldığında kapasitenin son derece düşük olduğu görülmektedir. Ek olarak, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun, nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyeleri kadınlar ve çocuklar için sığınma evleri açmakla yükümlü kılmasına rağmen, ilgili nüfusa sahip 199⁴⁴ belediye dahi sığınmaevi açmamış olup, 100.000'den az nüfusu olanlar için sığınma evi açma söz konusu bile olmamıştır. İlk olarak, merkezi yönetimin denetim ve yaptırımlarının yokluğu, statükonun korunmasına hatta daha da kötüsü başkentteki Mamak (600.000'den çok nüfusa sahip bir belediye bölgesi)⁴⁵ Sığınmaevi gibi belediye sığınmaevlerinin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. İkincisi, geçici sığınmaevleri (ilk kabul istasyonları) genellikle aşırı kalabalık olup, temel özgürlükleri kısıtlayan kuralları nedeniyle şikayet konusudurlar. Birçok kadın kalıcı sığınmaevlerine ulaşamadan faillerine dönmeye zorlanmaktadır. Üçüncüsü, Türkiye, kadın konukevlerinden (Türkiye'deki sığınmaevleri için kullanılan ve şiddet görenleri hakları olan bireyler yerine misafir olarak gören

42 Kaos GL, IGLHRC ve LGBTI News Turkey, "Türkiye'de LGBT Yurttaşlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri," 2014. bkz: http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/de_lgbt_yurttaslara_ynelik_insan_haklari_ihlalleri.pdf

43 CEDAW/C/TUR/Q/7, para 6

44 100.000'den fazla nüfusu olan belediyelerin sayısı 231'dir, ancak 7.Periyodik Gözden Geçirilme'de belirtildiği üzere belediyeler tarafından işletilen sığınmaevlerinin sayısı sadece 32'dir. İstatistiksel bilgi için bkz: İçişleri Bakanlığı "2014 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu " 2015 bkz: http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/YAYINLAR/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/2014_Faaliyet_Raporu.PDF

45 Mamak Belediye Sığınmaevi Nisan 2015'de kapatılmıştır. Söz konusu belediye bölgesinde başka sığınmaevi bulunmamaktadır.

niyeti yansıtan ayrıca buna uygun hizmet türlerini belirleyen resmi terim) 816 kadının eşlerine ya da partnerlerine dönmek amacıyla ayrıldığını rapor etmiştir. Ancak ülke genelindeki kapasitesinin 3442 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadınların neredeyse dörtte birinin failleriyle birleşmek üzere sığınmaevlerinden ayrılması yine de bir açıklama gerektirmektedir.

Nihai Yorumlar No. 26 ve 27’de, Komite “Türkiye’nin kadın ticaretinde hem varış hem de transit ülke” olduğuna dikkat çeker ve Devleti “mağdurlara sığınmaevlerini de içeren yeterli kapsamlı destek hizmetlerinin sağlanmasını” garanti altına alması hususunda teşvik eder. Ancak Türkiye’de kadın ticareti sonucu hayatta kalan kadınlara doğrudan destek hizmetleri sunan toplamda sadece 3 STK sığınmaevi olup, biri güvenlik gerekçesiyle Mayıs 2016’da kapanmış, diğeri de kaynak sorunları nedeniyle Ekim 2016 sonu itibarıyla istemeden kapanışını planlamaya yönelmiştir. Bu durum İstanbul’da sadece 6 kişilik kapasitesi olan bir sığınmaevi bırakmaktadır.

Sonuç olarak, KYŞ ile mücadeleye tahsis edilen yetersiz bütçe, doğrudan destek hizmetlerinin iyileştirilmesine ya da bütüncül politikaların geliştirilmesine izin vermemektedir. Yukarıda bahsedilen anlayış ve uygulamaların bedelini ülkemizdeki kadınlar ve kız çocukları hayatlarıyla ödemektedirler. İmzalamış olduğu CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerin maddelerini uygulayarak bu sorunları çözmek hükümetin ve ASPB’nin sorumluluğudur.

Eylem Talepleri

1. Hükümet ve ASPB, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı kadın STK’ların çalışmalarını tanımalı, teşvik etmeli, desteklemeli ve özellikle yasa yapım süreçlerinde bu örgütlerle etkili işbirliği kurmalıdır.
2. Ceza Kanun’undaki “töre cinayetleri” daha kapsamlı olması bakımından “namus cinayetleri” ile değiştirilmelidir. Ek olarak, bu suçun cezası olan “ağırlaştırılmış müebbet”, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı cinayetler için de uygulanmalıdır.
3. Kadınlara ve çocuklara yönelik tüm şiddet davalarına ve şiddetin söz konusu olabileceği tüm davalara toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı çalışan kadın STK’ların müdahilliği kabul edilmelidir.

4. Devlet memurları, polis, asker, cezaevi/tevkif personeli fakat özellikle de yargı, düzenli ve sürekli olarak ayrımcılık karşıtlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği, KYŞ, kadın hakları vb. konularda eğitilmelidir ve toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı çalışan kadın STK'leri eğitim içeriğine müdahale edebilmelidir.
5. Başta CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi olmak üzere uluslararası sözleşmelerin etkili bir biçimde uygulanması için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme gündeme alınmalıdır.
6. Tüm veri toplama ve istatistik çalışmaları toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bakımından duyarlı olmalıdır. Tüm şiddet biçimlerine dair vakalar, olaylar ve mahkumiyet oranlarının yanı sıra önlemlerin etkililiği hakkında istatistiksel veriler İstanbul Sözleşmesi'ne uygun olarak, düzenli aralıklarla toplanmalıdır.
7. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı olan kamu otoriteleri için kadınlar aleyhine ayrımcı yorumlarda bulunmaları durumunda yaptırımlar uygulanmalıdır.
8. Devlet memurları (özellikle de polis) ile düzenli eğitimler yapılmalıdır ve şiddet gören kadınlara eğitilmiş personelin hizmet sunması temin edilmelidir. Uluslararası sözleşmelere ve yasalara uygun hareket etmeyen personel cezalandırılmalıdır.
9. Şiddet gören kadınlar için tesislerden ve sunulan hizmetlerden sorumlu, aynı zamanda da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların statüsünün yükseltilmesi hedeflerini başaracak yeterli bütçesi olan bir Kadın Bakanlığı kurulmalıdır.
10. Etkili, kapsamlı ve koordineli politikalar uygulamakla yükümlü olan İl Eylem Komiteleri her ilde düzenli olarak alanda aktif ve deneyimli toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı çalışan kadın STK'ların ve KYŞ ile mücadelede sorumlu karar vericilerin katılımıyla toplanmalıdır. Önleme, koruma ve yargılama alanlarında somut sonuçların alınmasının sağlanması için izleme yapılmasının temin edilmesi suretiyle şiddet gören kadınların yaşamları iyileştirilecektir.
11. Hemen hemen her sığınmaevinin, ŞÖNİM'in ve ASPB İl Müdürlükleri'nin adresleri ve fiziksel koşulları tüm kadınlar özellikle de engelli kadınlar için erişilebilir olacak şekilde iyileştirilmelidir. Dahası, ilgili web sitelerinin yanısıra kamuyu bilgilendirmek amacıyla hazırlanan görsel ve basılı materyal de erişilebilir olmalıdır.

12. Nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyeler, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu uyarınca sığınmaevleri açmaları için zorlanmalıdır. Kanuna uymayanlar için yaptırımlar uygulanmalıdır. Ayrıca Türkiye'deki tüm sığınmaevlerinin sayısı İstanbul Sözleşmesi'ne uygun biçimde artırılmalıdır.
13. ŞÖNİM'lerde, İl Müdürlükleri'nde ve sığınmaevlerinde çalışmakta olan sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, psikolog vb. nitelikli insan kaynağı artırılmalıdır. İkincil travma ve tükenmişliğin engellenmesi için düzenli olarak süprevizyon görmeli ve desteklenmelidirler. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, KYŞ, şiddet gören kadınlarla görüşme teknikleri, feminizm, engelli, LGBTİ, sığınmacı kadınlarla çalışmak vs. konularında hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim görmelidirler. Tüm hizmetler şiddet gören kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına göre şekillendirilmeli ve onları güçlendirecek şekilde geliştirilmelidir.
14. ŞÖNİM'ler, İl Müdürlükleri ve sığınmaevleri tüm kadınlara, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, milliyet, etnisite, din, meslek vs. temelinde ayrımcılık yapmadan destek hizmetleri sunmalıdır. Sözlü tercüme hizmetleri bütçelendirilmelidir.
15. İlgili tüm mevzuatta "konukevi" yerine bu tesislerin niteliğini ve işlevini sembolize etmek ve kadın hareketinin kazanımlarını onurlandırmak için Avrupa standartlarına uygun biçimde "sığınmaevleri" terimi kullanılmalıdır.
16. İstanbul Sözleşmesi'ne uygun biçimde, şiddet gören kadınlara yönelik tıbbi ve adli muayene, travma desteği ve danışmanlık sağlamak üzere, yeterli sayıda, uygun ve kolay erişilebilir tecavüz kriz veya cinsel şiddet yönlendirme merkezleri kurulmalıdır.
17. İstanbul Sözleşmesi'nin emrettiği şekilde KYŞ konusunda ilgili tüm dillerde destek ve kriz danışmanlığı sağlayacak ülke çapında, kesintisiz (7/24) çalışan, ücretsiz ve yaygın biçimde tanıtımı yapılan bir numarası olan telefon destek hattı kurulmalıdır.
18. İnsan ticaretine maruz bırakılan kadınlara doğrudan destek hizmetleri sunan STK sığınmaevlerinin hizmetlerini sürdürebilmeleri hatta geliştirebilmeleri için Devlet tarafından yeterli mali destek sağlanmalıdır.

KIRSAL ALANDA KADIN

İlgili Maddeler: 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12/1, 13, 14, 16

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet rollerinin kırsal alanda kalıplaşması nedeniyle kadınların ticaretle uğraşması, köy/beldenin dışına çıkması ve üretim faaliyetlerine katılmaları oldukça sınırlıdır.⁴⁶

Kırsal alanda çalışan kadınların en önemli sorunu, kayıt dışı çalışmaları, çoğunluğunun aile işçisi olarak sosyal güvenceye ve sağlık güvencesine sahip olmamasıdır. Diğer bir ifadeyle, kırsal alanda çalışan kadınlar üretimin her aşamasına katılmakla birlikte gelirden pay almamaktadırlar. Üretilen ürün ve diğer değerler üzerinde hakları olmadığından sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakları da kısıtlı olmakta, dolayısıyla ancak eşleri üzerinden sosyal güvenceye sahip olmaktadır.⁴⁷ Bu durum, kadınları eşe bağımlı kılarak, aile içindeki geleneksel rollerini pekiştirmektedir. KSGM'nin 2015 verilerine göre herhangi bir sosyal güvenliği olmadan kırsal alanda çalışan ya da ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların oranı %79'dur.⁴⁸ Diğer taraftan, Türkiye'deki kooperatifleşme sistemi ve tarımsal üretimle ilgili kullanılan veri ve teknikler erkek egemen bir model içinde tasarlanmaktadır. Özel olarak kadın kooperatiflerinin kurulmasıyla ilgili özendirici, destekleyici ve erişilebilir mekanizmalar bulunmamaktadır.

Türkiye'de kırsalda yaşayan kadınların, eğitim açısından dezavantajlı grup oldukları bilinmektedir. Kooperatif üyeleri arasında, örgün eğitime katılmak istemekle birlikte ilkokuldan sonra okuyamamış, halihazırda dışarıdan lise bitirmeye çalışan üyeler bulunmaktadır. Mesleki eğitimi engelleyen neden ise; köy ve beldelerde, kadınların toplanma ve eğitim alma olanağı bulacağı ortak bina ve alanların kısıtlı olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kadınların eğitime erişebilecekleri ortak alanlar her köyde bulunmamakta, kadınların iş yükü çok olduğundan ortak zaman yaratmak da mümkün olmamaktadır.⁴⁹

46 Furat, M., 2013, "Development and Empowerment of Rural Women's Organizations in Turkey", Lambert Academic Yayıncılık: Almanya.

47 T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, "Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016)", Ankara, 2012.

48 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), "Türkiye'de Kadın", Mayıs 2016.
bkz: <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>

49 FURAT M. "Development and Empowerment of Rural Women's Organizations in Turkey", Lambert Academic Yayıncılık: Almanya, 2013.

Yılın üçte ikisini göçebe ve tarımda mevsimlik işçi olarak geçiren, güvencesiz ve kayıt dışı çalışan aile grupları içinde de kadının emeği büyük bir oran içermektedir. Bu gruplar içindeki kız çocukları ise çoğunlukla okutulmamaktadır. Hatta bu kız çocukların çoğu nüfusa kayıt ettirilmemekte, bu durum da onların okullaşma oranlarını takip etmeyi imkansız hale getirmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın konuyla ilgili mevzuatı ve mevzuatın uygulanışı yetersizdir.

Kırsal alandaki kadınlar sağlık hizmetlerine ve aile planlamasına ulaşma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Söz konusu sorunların temelinde, kadınların özellikle cinsel sağlıkla ilgili konularda kendilerini doğru bir şekilde ifade etmelerine ve ailelerinden yeterli destek görmelerine engel olan toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılar olduğu kadar hatta daha da fazla, siyasi iradenin bu konudaki yaklaşım ve uygulamaları vardır. Özellikle, son dönemdeki üreme sağlığı hizmetlerinin kullanımına ve haklara yönelik engellemeler ve sağlık hizmetlerindeki piyasa odaklı yeniden yapılanmalar kadınların sağlığına zarar verir hale gelmiştir. Örneğin, ücretsiz doğum kontrol yöntemlerine ulaşım zorlaştırılmıştır. Ayrıca devlet hastanelerinin aile planlaması birimleri kapatılmakta ya da kadrosuz bırakılmaktadır.

Kırsalda kadının, eğitim ve sağlık problemlerini de derinleştiren en büyük sorunlarından biri erken yaşta ve/veya zorla yapılan evliliklerdir. 2014 yılında 17 bin 031 aile, 18 yaş altındaki çocuklarının evlenmesi için "evlenme izin" davası açmıştır. TÜİK verilerine göre, 2009-2014 yılları arasında 15 yaş altında 3 bin 364 kız çocuğu doğum yapmıştır. 15-17 yaş arası 151 bin 727 kız çocuğunun doğum yaptığı kayıtlara geçmiştir.⁵⁰

Kırsal alanda kadın başlığı CEDAW'da ayrı bir madde olarak ele alınmış olmasına rağmen CEDAW 7. Ülke Raporu'na ilişkin Komite tarafından iletilen sorulara Türkiye'nin verdiği yanıtlarda kırsal alanda kadın başlığı, diğer maddelere atıfta bulunularak geçştirilmiştir. Bu da devletin, kırsal alanda kadının sorunlarına kendine özgü çözüm önerileri üretmek konusundaki yetersizliği göstermektedir. Ülke raporunda dile getirilen tüm çalışmalar proje odaklı olup, bu çalışmaların etki analizlerinin yapıp yapılmayacağı konusunda raporda ve Komitenin sorularına verilen cevaplarda her hangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

50 TÜİK, "Doğum İstatistikleri 2014" Haber Bülteni, 17 Nisan 2015, Sayı: 18621
bkz: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18621>

Eylem Talepleri

- 1- Kırsaldaki kadınların güçlenmesine yönelik oluşturulan eylem planında belirtilen faaliyetler uygulanmalı, uygulamaların etki değerlendirmeleri sürekli olarak yapılmalıdır.
- 2- Kadınların kırsal alanda tarımsal arazi ve diğer değerli taşınmaz malların mülkiyetini edinmesinde ve 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun uygulanmasında engelleyici olan toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargıların etkisini kırmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- 3- Kırsal alandaki kadınlara yönelik örgün, yaygın ve mesleki eğitimler sürekli ve erişilebilir hale getirilmelidir.
- 4- Kırsal alanda yaşayan ve özellikle tarımsal üretimde çalışan kadınlara yönelik, tarımsal üretim teknikleri ve doğal çevrenin korunmasıyla ilgili sürekli eğitim programlarının yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu faaliyetler, öncelikli olarak, kırsaldaki kadınların yürüttüğü tarımsal kalkınma kooperatifleri ve kadın dernekleri vasıtasıyla organize edilmelidir. Bu faaliyetler, kırsaldaki kadınların kendileriyle ilgili faaliyet ve projeler hakkında bilgi almaları ve böylelikle kırsal kalkınma planlamasına katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
- 5- Kırsaldaki kadınların kolayca ulaşabilecekleri, bilgi alabilecekleri, yönlendirme yapılabileceği ve veri toplamadan sorumlu olacak kamu birimi (Kadın Çiftçiler Daire Başkanlığı) kurulmalıdır. Bu birim, tarımsal kalkınma kooperatifleriyle sürekli ilişki içinde olmalı ve onların durumu, sorunları ve işleyişleriyle de ilgilenmelidir.
- 6- Tarımda kadın çalışanların durumunu belirlemek üzere, ulusal düzeyde veri tabanı hazırlanmalıdır. Bu veri tabanı cinsiyete duyarlı olmalıdır.
- 7- Kırsal alandaki kız çocuklarının öncelikle nüfusa kaydolması sağlanmalı, kızların okula düzenli devamını ve (kızların okula kaydedildikten sonra tarlaya çalışmaya ya da iç göçle başka bir kente gitmeleri gibi durumlarda oluşan) eğitimden gizli uzak kalma sorununu takip edecek mekanizmalar geliştirilmelidir.
- 8- Mevsimlik kadın tarım işçileri ve çocukları için taşıma, barınma, sağlık vb. insanca yaşama koşulları sağlanmalı, İş Yasası kapsamında sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaları zorunlu hale getirilmelidir.

MÜLTECİ, SİĞINMACI VE ÜLKESİNDE YERİNDEN EDİLMİŞ KADINLAR

İlgili Maddeler: 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12/1, 13, 14, 16

Yüzbinlerce sığınmacı kadının durumu çok yakıcı bir mesele olmaya devam etmektedir ve Türkiye'nin her yerinde kadın ticareti, yoksulluk, zorla ve/veya erken evlilik, zorunlu göç, cinsel sömürü ve emek sömürüsü vs. gibi unsurlarla katlanmaktadır.

7. Periyodik Gözden Geçirilme'ye referansla Komite Türkiye'den "mülteciler ve sığınma talep edenler, bunlara ayrılan tesisler ve tesis kalitesiyle ilgili cinsiyete ve coğrafi konuma göre ayrıştırılmış güncel istatistik verileri paylaşmasını"⁵¹ istemiştir. Türkiye yeterli bilgi sağlayamamıştır.

UNHCR Türkiye'nin verilerine göre Mayıs 2016 itibarıyla, Türkiye'de (Irak, Afganistan, İran, Somali ve diğer ülkelerden) toplamda 269.451 olmak üzere, 229.161 sığınmacı ve 40.290 mülteci bulunmaktadır.⁵² Bu sayıya 51.375 kadın ve 18 yaş altı 34.968 kız çocuğu dahildir.

Bu rakamlara Suriyeli sığınmacılar dahil değildir. UNHCR tarafından, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de geçici koruma⁵³ altında ikamet ettikleri için demografik bilgilerinin genel istatistikler içerisinde yansıtılmadığı belirtilmektedir. 19 Mayıs 2016 itibarıyla Türkiye'de kayıtlı 2.744.915 Suriyeli sığınmacı⁵⁴ olup, bunların %49,2'si kadındır. Sadece 259.896 sığınmacı 26 kampta ikamet ederken; dikkate değer bir çoğunluğu kampların dışında yaşamakta⁵⁵ ve insani yardımlardan faydalanamamaktadır.

Suriyeli sığınmacı kadınlara ilişkin güvenilir bilimsel ve ayrıntılı veri toplamak zorluktan biridir. Veri içeren sadece birkaç çalışma mevcuttur. 2013 yılında, Başbakanlık

51 CEDAW/C/TUR/Q/7, para 18

52 UNHCR Türkiye, "Gerçekler ve Rakamlar", 31.05.2016.

bkz: [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(47\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(47).pdf)

53 UNHCR Türkiye, "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler". UNHCR Türkiye'nin geçici koruma rejimi tanımı: "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma"... Suriyeliler, Suriye'den gelen mülteciler ve vatansız kişiler Türkiye'ye kabul edilmektedir ve istekleri dışında Suriye'ye geri gönderilmeyecektir."

bkz: http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/s%C4%B1k_sorulan_sorular.pdf

54 UNHCR Türkiye, "Syria Regional Refugee Response", 19.05.2016.

bkz: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

55 Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), "Barınma Merkezlerinde Son Durum", 06.06.2016. bkz: <https://www.afad.gov.tr/TR/icerikDetay1.aspx?icerikID=848&ID=16>

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından kamplardaki ve kampların dışındaki Suriyeli sığınmacılarla niceliksel bir çalışma⁵⁶ yapılmıştır. Çalışmada, kamplarda yaşayan 1.420 ve kamp dışında yaşayan ve 1.160 hanehalkından bilgi toplanmıştır. Rapora göre kamp dışında yaşayan “Suriyeli kadın misafirlerimizin koşulları⁵⁷ pek iyi değildir. Buna rağmen kamp dışında yaşayan kadın misafirlerimizin sadece %9’u kamplarda yaşamak istediklerini ifade etmiştir.” Bu alıntı kamplardaki yaşam koşulları hakkında soruları gündeme getirmektedir. Yakın zamandaki haberler AFAD’ın Nizip ve İslahiye kamplarında 35 çocuğun cinsel istismara uğradığını (30’u bir temizlik görevlisi tarafından ilk kampta ve 5’i de yaşlı bir akraba tarafından ikincisinde) ortaya çıkarmıştır.⁵⁸

Yukarıda bahsedilen rapora göre, kampların dışında yaşayan kadın konuklar “ibadet malzemesi haricindeki tüm ihtiyaçların yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.” Aşağıda eksiklerini ifade eden kadınların oranları verilmiştir: %84 giyim malzemeleri, %77 gıda malzemeleri, %73 yakıt, %25 içme suyuna zor erişim, %42 sabuna zor erişim, %55 çocuk bezine zor erişim, %50 kadınlara yönelik hijyen ürünlerine ve %55 ilaca zor erişim. “Kamp dışındaki kadınların yaklaşık % 97’si son bir ay içerisinde hiç gelir elde edememiştir.”

Bir STK tarafından hazırlanan başka bir rapor,⁵⁹ farklı şehirlerde kamp dışında yaşamakta olan 72 Suriyeli kadınla derinlemesine yapılan mülakatları ve ilgili STK’ler ve kamu yetkilileri ile yapılan toplantıları temel almıştır. Rapor kadınlar arasında % 8-9’luk bir cinsel istismar oranı olduğunu belirtmektedir ancak kadınların istismar hikayelerini ifşa etmelerini engelleyen faktörleri de vurgulamaktadır. Anlatımlara göre, özellikle 18 yaş altındaki kız çocukları ikinci ya da üçüncü eş olarak evlenmeye zorlanmaktadır. Rapor çoğunlukla sınır şehirlerde bu evlilikleri ayarlayan komisyonculardan bahsetmektedir. Kaçakçılık, insan ticareti ve kadınların cinsel köleliğine gelince, Suriye’deki savaş koşullarının tüm bu suçlarda artışa yol açtığı işaret edilmektedir. Suriye’deki, özellikle 15-18 yaşları arasındaki kız çocukları ve/veya aileleri kadın ticareti çeteleri tarafından çeyizle, evlilikle ve Türkiye’de daha iyi bir yaşam vaadiyle kandırılarak sonra-

56 AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar, 2014, bkz: <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadınlar,-2014.pdf>

57 Konuk, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar için kullanılan resmi terimdir.

58 Sendika.Org, “AFAD’ın mülteci kamplarında çocuk istismarı: Nizip’ten sonra İslahiye’de” 23.05.2016. bkz: <http://sendika10.org/2016/05/afadin-multeci-kamplarında-cocuk-istismari-nizipten-sonra-islahiye/>

59 MAZLUMDER, Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu”. May 2014. bkz: <http://www.mazlumder.org/tr/main/aktuel/suriye/3>

sında cinsel sömürüye zorlanmaktadır. Ek olarak, iş bulmayı başaran Suriyeli kadın sığınmacılar tarımda ve hizmet sektöründe (çoğunlukla temizlik görevlisi ve bakım hizmetleri sağlayıcı konumunda) sosyal güvenceleri olmadan son derece düşük ücretlerle (piyasa ücretinin yaklaşık 1/10'una) kayıtsız olarak istikrarsız koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Soru 18'e verdiği yanıtta Devlet, 1990'lardaki ülke içinde yerinden edilmeye ilişkin 2015'e kadar yürütülen projeler (*Ekonomik ve Sosyal Entegrasyon Projeleri- EKOSEP*) ve alınan önlemleri belirtmektedir. Ancak 2015'ten beri Güneydoğu'daki savaş benzeri koşulların özellikle kadınlar ve çocuklar için ciddi sonuçları olmuştur. İnsanların ülke içinde yerinden edilmeleri devam etmektedir.

Eylem Talepleri

1. TurkStat, durumun kapsamlı bir resmini sunabilmek için sığınmacılar, mülteciler, ülke içinde yerinden edilenler ve göçe ilişkin istatistiklerini geliştirmelidir.
2. Faaliyetler/projeler sadece insanların temel ihtiyaçlarına değil, koruma önlemlerine (cinsel sömürü ve emek sömürsünden, erken ve/veya zorla evliliklerden vs.) de odaklanmalıdır.
3. Hem kamuyu hem de Suriyeli kadın sığınmacıları hedef alan farkındalık artırıcı programlara göç, sığınmacı hakları, temel yasal haklar, yasal mekanizmalar, toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vs. açısından öncelik verilmelidir.
4. Düzgün bir entegrasyon sürecinin ve daha iyi yaşam kalitesinin yanısıra Suriye'ye gönüllü dönüşlerin de sağlanması için temel ilkelerden biri Suriyeli sığınmacı kadınların güçlenmesi olmalıdır. Eğitim, istihdam ve psiko-sosyal destek üzerine yoğunlaşan çalışmalar yararlı olacaktır.
5. Tüm sığınmacı ihtiyaçları, dil engelini de hesaba katan sürdürülebilir uzun dönemli çözümlerle ele alınmalıdır.
6. Suriyeli kadın sığınmacılara karşı işlenen suçların (kadın ticareti, küçük yaşta evlilikler, çocukların cinsel istismarı vs.) hızlı/etkili soruşturulmasına ve kovuşturulmasına acil ihtiyaç vardır.